

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ÖRTÜLÜ OPERASYONLAR: MOSSAD'IN HEDEFLİ SUİKASTI MAHMUD EL-MABHUH VAKASI

COVERT OPERATIONS IN COUNTERTERRORISM: THE CASE OF MAHMUD AL- MAHMUD MOSSAD'S TARGETED KILLING

Gökçe HUBAR

ARAŞTIRMACI

 gokcehubar@gmail.com

Öz

1948 yılında bağımsızlığını ilan ettiğinden bu yana İsrail gerek yurtiçi gerekse de yurtdışı kaynaklı unsurlardan algıladığı tehditler sebebiyle terörizmle mücadele istihbaratına özel bir önem atfetmiştir. Artan terörizm tehdidi, İsrail'in istihbarat kültürüne büyük oranda etki etmiştir. Üçüncü İntifada korkusu, İsrail'i uluslararası arenada suçlu bir devlet olarak tanıtan propaganda faaliyetleri, İran'ın nükleer programı, halihazırda Hizbullah ve Hamas'ın bulundurduğu roket cephanelikleri ve siber terör saldırıları İsrail'i derinden endişelendirmektedir. Bahse konu gerekçelerden ötürü İsrail'in istihbarat topluluğunun saldırganları saldırmamaya ikna, bir diğer deyişle caydırıcılık üzerine bina edildiği argümanından yola çıkılarak kaleme alınan bu çalışma, İsrail'in terörizmle mücadelesinde örtülü operasyonların rolünün ne olduğu sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden vaka analizi metodu tercih edilmiştir. Bir "hedefli suikast" olan Mahmud el-Mabhuh vakasının üzerinde durulduğu araştırmada İsrail için terörizmle mücadelenin hayati bir mesele olduğu, İsrail'in son dönemde örtülü operasyonları giderek daha fazla kullanmaya yönelik bir trend izlediği, öyle ki kendine özgü taktikler dahi geliştirmeyi başardığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örtülü Operasyonlar, İstihbarat, İsrail, Caydırıcılık, Terörizmle Mücadele.

ABSTRACT

Since declaring its independence in 1948, Israel has attached special importance to counter-terrorism intelligence due to the threats it perceives from both domestic and foreign elements. The growing threat of terrorism has greatly influenced Israel's intelligence culture. The fear of the Third Intifada, propaganda activities that portray Israel as a criminal state in the international arena, Iran's nuclear program, rocket arsenals currently held by Hezbollah and Hamas, and cyber terror attacks deeply worry Israel. Based on the argument that Israel's intelligence community is built on convincing the aggressors not to attack, in other words, deterrence, this study seeks to answer the question of what is the role of covert operations in Israel's fight against terrorism. In the research, the case analysis method, one of the qualitative research techniques, is preferred. In the research, in which the Mahmud el-Mabhuh case, a "targeted assassination", is focused on, it has been spotted that the fight against terrorism is a vital issue for Israel, that it has recently followed a trend towards using covert operations more and more, in such a way that it has even managed to develop its own tactics.

Keywords: Covert Operations, Intelligence, Israel, Deterrence, Counterterrorism.

Makale Geliş Tarihi / Receiving Date 23.5.2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date 2.7.2022

Araştırma Makale/Research Paper

GİRİŞ

Güvenlik çalışmalarında istihbaratın bir alt disiplini olarak görülen örtülü operasyonlar, kimi araştırmacılar tarafından dış politika ile ilişkilendirilmiştir. Örtülü faaliyet, diplomasiden daha hızlı veya daha güçlü, ancak askeri güçten daha ucuz ve zorlayıcı bir şey talep eden karar vericiler için potansiyel bir politika sunmaktadır. Bilgi toplamayı ve analiz etmeyi gerektiren istihbaratın aksine, örtülü eylem aktif bir dış politika aracıdır (Kibbe, 2017). Örtülü operasyonlar açık diplomatik inisiyatifler ile doğrudan askeri müdahale arasında üçüncü seçenek olarak öne çıkmaktadır. Kendilerini daimî bir tehlike altında hisseden kimi devletler, kuruluş tarihlerinden bu yana bu metoda ihtiyaç duymuşlardır. İsrail bu devletlerden biridir.

İsrail'in kuruluşu ülkedeki Yahudi topluluğunu ve yurtdışındaki Siyonist hareketi temsil eden Milli Konsey üyeleri tarafından 14 Mayıs 1948 tarihinde ilan edilmiştir. Bu devletin kuruluşu, Birleşmiş Milletler'in (BM) önerisi doğrultusunda Filistin'deki İngiliz mandasının sona erdirilmesi ve akabinde vuku bulan Arap-İsrail Savaşları neticesinde gerçekleşmiştir. Çatışmalara son vermek ve barışı sağlamak amacıyla BM, çözüm olarak, biri Filistinli Arap ve diğeri Yahudi olmak üzere iki bağımsız devletin kurulmasını ve iki taraf arasında ihtilaf konusu olan Kudüs şehrinin uluslararasılaştırılmasını tavsiye etmiştir (1947 tarihli 181/II) sayılı Karar). Fakat öngörülen iki devletten yalnızca İsrail bağımsızlığına kavuşabilmiştir. Bu devlet, 1948 savaşında Kudüs'ün büyük kısmı da dahil olmak üzere Filistin manda topraklarının yüzde 77'sini ele geçirmiştir (UN, The Question of Palestine). Esasen Arap ve Yahudi tarihi incelendiğinde, iki topluluk arasındaki düşmanlığın özellikle 19. yüzyıldan itibaren ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Sorun yüzyıllar boyunca diasporada yaşayan Yahudilerin bir yurt arayışı neticesinde tarihi anavatanlarına dönmeleri ile ortaya çıkmıştır (Yenal, 2015: 147). İsrail'in milli marşı Hatikva'da -ki bu sözcük Türkçe'ye "umut" olarak tercüme edilmektedir- "İki bin yıllık umut/ Topraklarımızda özgür bir halk olmak için/ Sion ve Kudüs diyarında" tabirleri geçmektedir. Bu bakımdan İsrail devleti, bir Yahudi yurdu kurma umudunun vücut bulmuş hâlidir. Ancak bu devletin kuruluşu gibi, başka devletlerce tanınması da hiç kolay olmamıştır.

Halen İsrail'i tanımayan ve İsrail'e karşı terörizmi bir metot olarak benimseyen devletler ve devlet dışı aktörler mevcuttur. İran İslam Cumhuriyeti, İsrail'in meşruiyetini reddetmektedir. İsrail Savunma Kuvvetleri'ne göre, "İran rejimi; Lübnan'daki Hizbullah, Suriye'deki Esad rejimi ve Şii milisler ile Gazze'deki Hamas ve İslami Cihat terör grupları da dahil olmak üzere terör vekilleriyle İsrail sınırlarını kuşatmaya çalışmak için milyarlarca dolar harcamıştır (IDF, 2020)." İsrail'in varlığını tanımayan ve ona karşı silahlı mücadele metodunu benimseyen devlet dışı aktörler arasında en öne çıkanları ise Hamas ve Hizbullah'tır.

İstihbarata önemli ölçüde bütçe ayırmasına karşın İsrail, kurulduğu tarihten bu yana sivillere ve güvenlik güçlerine yönelik eylemlerle sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Terörizm tehdidinin, İsrail'in güvenlik politikasını şekillendiren sabit bir faktör olarak öne çıktığını öne sürmek mümkündür. Bu çalışmada öne sürüldüğü üzere, İsrail bu tehdidi bertaraf edebilmek maksadıyla sıklıkla örtülü operasyonlara başvurmaktadır. Maruz kaldığı saldırılara ve saldırı girişimlerine karşı kendine özgü çözümler üretmesi bakımından İsrail, terörizm tehdidiyle mücadele eden devletler için dikkat çekici bir model teşkil etmektedir. Nitekim bugün yaygın olarak kullanılan birçok terörizmle mücadele

yöntemi ilk olarak İsrail tarafından geliştirilmiştir (Byman, 2011: 9).

İsrail'in istihbarat topluluğunun misilleme ve caydırıcılıktan istifade etmek suretiyle terörizmle mücadelede örtülü operasyonlar icra ettiği argümanını savunan bu araştırmanın ilk bölümünde örtülü operasyonlara dair kavramsal çerçeve ortaya konulmakta ve kavram örneklerle açıklanmaktadır. İkinci bölümde Boaz Ganor'un altı endeksinden yararlanılarak, Mahmud el-Mabhuh suikastı bir vaka analizi şeklinde incelenmektedir. Sonuç bölümünde ise adı geçen hedefli suikastın taktik bakımından başarılı ve uzun vadede caydırıcı olduğu, bu nedenle hedefli suikast eylemlerinin terörizmle mücadelede kilit rol oynadığı değerlendirilmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TERÖRİZMLE MÜCADELE VE ÖRTÜLÜ OPERASYONLAR

Geleneksel istihbarat toplama operasyonlarının dışında yer alan örtülü operasyonlar hükümetlerin rolünün açıkça görülmemesinin ya da kamuya açıklanmamasının arzu edildiği, yurtdışındaki siyasi, ekonomik veya askeri koşulları etkilemeye yönelik faaliyetler olarak tanımlanabilir. Örtülü operasyonlar propaganda, siyasi/ekonomik eylem, paramiliter operasyonlar ve öldürücü eylem gibi hususları (Rosenbach ve Peritz, 2009) içerebilmektedir:

- Propaganda: İstihbarat teşkilatları dış politika hedeflerini gerçekleştirmek için gizli bir şekilde belirli bilgileri yayabilirler. Bunların arasında, bertaraf edilen bir terör saldırısı girişimi veya başarılı bir hedefli suikast gibi örnekler olabilir.
- Siyasi/Ekonomik Eylem: İstihbarat kurumları, yabancı bir ulusun siyasi veya ekonomik işleyişini gizlice etkileyebilirler. Bir terör örgütünün finansmanını sekteye uğratmak için, bankerlerle görüşmeler gerçekleştiren şahısları hedef alabilirler. Nitekim bu makalede ele alınan vaka, buna misal teşkil etmektedir.
- Paramiliter Operasyonlar: İstihbarat teşkilatları, bir düşmana saldırmak veya istihbarat operasyonları yürütmek için personeli gizlice eğitip donatabilirler. Kural olarak bu operasyonlar üniformalı askeri personelin muharip olarak kullanılmasını içermez. Çünkü amaç gizliliklidir.
- Öldürücü Eylem: Savaş veya silahlı çatışma zamanlarında, tehdit oluşturan düşmanlara karşı gizli öldürücü güç kullanılması gerekebilir, Mahmud el-Mabhuh suikastı gibi.

Örtülü operasyonlar, devlet başkanlarına diplomatik önlemler ile askeri güç kullanımına başvurma arasında yer alan bir politika seçeneği sunmaktadır. Örtülü faaliyetin dört alt disiplini bulunmaktadır: Propaganda, politik eylem, paramiliter aktiviteler ve bilgi savaşı (Daugherty, 2007: 281-283).

- Propaganda: Burada amaç bir şahıs veya grubun neye inandığını etkilemek -desteklemek veya değiştirmektir. Bir devlet kurumunun kamu bilgilendirme hizmeti "beyaz" propagandadır. Bu bilginin kaynağıyla birlikte yayılan benzer propaganda "gri" propagandadır. Bir devletin gizli servisinin emriyle bir muhabirin ya da bilim insanının yayımladığı bir yazı, gri propaganda olacaktır. Açıkça sahtecilik içeren propaganda ise "kara" propagandadır. Burada kamuoyu nezdinde hasma yönelik negatif düşünceler uyandırılmaya çalışılır ve yalan haberler üretilir.
- Politik eylem: Tercih edilen bir siyasi adayın veya partinin yabancı bir ülkede seçim kazanmasına yardım etmek için gizlice verilen fonlar, basit ve temel bir politik eylem biçimidir.

Bir terör örgütünün komuta kademesi veya lider kadrosuna sızmak veya bu kadrolardaki şahıslar üzerinde nüfuz kurmak da politik eylemdir. Politik eylem, propagandadan çok daha fazla görünürdür. Zira yalnızca fikir ve tutumları etkilemekten ziyade, fiili fiziksel aktivite de gerektirir.

- Paramiliter aktiviteler: Sabotaj, yıkım ve hatta ölüm içeren eylemleri içerirler. Yerel unsurları (hükümet veya isyancılar) desteklemek ve eğitip donatmak, bir terör örgütüne karşı sabotaj eylemleri gerçekleştirmek, füze rampalarını bombalamak, iletişim kablolarını kesmek veya gizlice suikastlar tertiplemek bu aktivitelere dahildir.
- Bilgi savaşı: Genel olarak, bir bilgisayarı veya veri bankalarını değiştirmek veya yok etmek amacıyla, uzaktan veya yerinde gizlice işgal etmeyi amaçlayan bir istihbarat programı olarak adlandırılır. Günümüzün yüksek teknolojileri sayesinde bilgi savaşı muazzam bir potansiyele sahiptir.

Örtülü operasyonlar birer “sessiz seçenek”tir, zira hükümetler tarafından inkâr edilebilirler. Örtülü operasyonlardan diplomasi ile savaş arasında yer alması vesilesiyle “üçüncü seçenek” veya “özel operasyonlar” (Johnson, 2007: 4) olarak da bahsedilebilir.

Örtülü operasyonlar adam kaçırmadan gerilla unsurlarına lojistik destek sağlamaya, yıkıcı amaç taşıyan ani finans transferlerine kadar değişen çeşitli kurumların sinsice ve örgütlü olarak yaptığı eylemlerdir (Yılmaz, 2018: 448). Örtülü operasyonlar insan istihbaratı ve/veya teknik, elektronik ve siber istihbarat kullanılarak icra edilebilir. İnsan istihbaratının vasıtaları olarak; saha ajanları, casuslar, gazeteciler, diplomatlar, akademisyenler, arkeologlar, turistler, sivil toplum kuruluşları (STK) vb. örnek olarak gösterilebilir (Ateş, 2014: 14). İnsan faktörü gizli operasyonların en önemli parçasını oluşturur, hatta teknolojiye bile önce gelir (Yılmaz, 2021: 64). Öte yandan espionaj faaliyetleriyle her türlü bilgiye veya belgeye ulaşmak mümkün değildir. Dolayısıyla teknik yöntemlerin kullanılması dünyadaki tüm istihbarat teşkilatları için önemli bir hal almıştır (Karaağaç, 2018: 53).

Örtülü operasyonlar tarih boyunca pek çok devlet tarafından icra edilmiş olsa da bu çalışmada İsrail’in Mahmud el-Mabhuh suikasti mercek altına alınmıştır. Hiç şüphesiz ki İsrail gizli servislerinin başka örtülü operasyonları da mevcuttur. 2010 tarihli el-Mabhuh suikasti ne ilk ne de son olmuştur. Örnek vermek gerekirse 23 Şubat 1965 Herberts Cukurs suikasti, 1972 Tanrı’nın Öfkesi Operasyonu, 1979 Zuheir Mohsen suikasti, 13 Temmuz Yehia El-Mashad suikasti, 22 Mart 1990 Gerald Bull suikasti, 8 Haziran 1992 Atef Beseiso suikasti, 26 Ekim 1995 Fethi Şakaki suikasti, 26 Eylül 2004 Şeyh Halil suikasti, 1 Ağustos 2008 Muhammed Suleyman suikasti, 29 Kasım 2010 Macid Şahriari suikasti, 15 Aralık 2016 Muhammad el-Zuari suikasti, 21 Nisan 2018 Fadi Muhammed el-Batş suikasti, 24 Ağustos 2019 Hassem Yussuf Zabib ve Yasser Ahmed Tzahr suikastleri, 7 Ağustos 2020 Abdullah Ahmed Abdullah suikasti, 27 Kasım 2020 Mohsen Fahrizade suikasti İsrail’in sistematik olarak hedefli suikastlere başvurduğunu, bu yönde nevi şahsına münhasır bir trend izlediğini göstermektedir. El-Mabhuh suikastinin diğerlerinden farkı, suikastin faillerinin kullandığı sahte pasaportlar sebebiyle İsrail ile bu devletler arasında diplomatik kriz çıkmış olması, fakat bu stratejik hataya rağmen iç kamuoyunda bu durumun memnuniyetle karşılanması ve suikastin taktik başarı olarak değerlendirilmesidir. Hedefli suikastler, MOSSAD’ın caydırıcılığını göstermesi bakımından önemlidir.

Caydırıcılık, “hedefin beklenen maliyete ilişkin algısını artırmak ve/veya tehdit edici veya başka türlü istenmeyen bir askeri yeteneğin geliştirilmesi, genişletilmesi veya devredilmesinin olası yararlarına ilişkin algısını azaltmak için yapılan eylemler” olarak tanımlanmaktadır (Krepinevich, 2006: 1). Caydırıcılık stratejisi girişimleri açık ya da örtülü olabilir. Bu girişimler açık olduğunda, hedefe yönelik tehdidin hangi aktörden geldiği belirlidir. Gizlilik söz konusu olduğunda ise, hedef ile aktörün eylem ve niyetleri arasında doğrudan bir bağlantı ayırt edilemez.

Caydırıcılık bakımından örtülü operasyonlar gizli, maliyeti düşük, ama etkili bir yöntemdir. Örtülü operasyon icra eden bir devlet, her ne kadar bu operasyonu resmi olarak üstlenmese bile, hasımlarına güçlü bir mesaj iletmış olmaktadır. Bu mesaj kimi zaman bir gözdağı, kimi zaman bir propaganda, kimi zaman da bir intikamdır.

2. MOSSAD’IN İNTİKAM OPERASYONU: MAHMUD EL-MABHUH’UN ÖLDÜRÜLMESİ

Hamas’ın silahlı kolu İzzeddin el-Kassam Tugayları’nın kurucularından olan Mahmud el-Mabhuh’un tam adı Mahmud Abdel Rauf Mohammed Hassan’dır. Gazze’nin kuzeyindeki Cibaliye Mülteci Kampı’nda dünyaya gelen el-Mabhuh ilk gençlik yıllarında Müslüman Kardeşler’in öğretilerine ilgi duymuş, bu dönemde İsrail güvenlik güçlerinin kendisini bir Kalaşnikof ile yakalaması neticesinde bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Spiegel, 2011). Hapishaneden çıktıktan sonra radikalleşerek, Hamas’ın üst düzey askeri komutanlardan biri olmuştur. İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü’nden Hamas için temin ettiği para ve silahları illegal yollarla Gazze’ye sokmakla suçlanan el-Mabhuh, aynı zamanda, 16 Şubat 1989’da Avi Sasportas ve 3 Mayıs 1989’da İlan Sa’adon isimli iki İsraili askerin kaçırılıp öldürülmesinde de rol oynadığını itiraf etmiştir. El-Mabhuh’un öldürülmesinden sonra Hamas’ın El Aksa radyosuna bir açıklama yapan yardımcısı Muhammed Nassar, El-Mabhuh’un “Filistinli savaşçılar için silah temin ederek, işgale karşı mücadele etmeyi düşünmekten asla vazgeçmediğini, 1980’li yıllarda öldürülen İsraili askerlerden birinin cesedi önünde kutlama yaptığını” ifade etmiştir (Gulf News, 2010).

İsraili iki askerin öldürülmesinin akabinde İsrail’in iç istihbarat servisi Şabak (Şin Bet) tarafından yakalanmamak için ülkeyi terk eden el-Mabhuh önce Mısır’a, ardından ailesiyle birlikte Suriye’ye yerleşmiş ve burada Halid Meşal başkanlığındaki Hamas’ın siyasi bürosuna katılmıştır. Yurtdışında bulunduğu için artık dış istihbarat servisi Mossad’ın izleme listesine alınmıştır. 2009 yılında Al Jazeera TV kanalına verdiği bir röportajda, bir diğer Hamas üyesi olan Ebu Suhaib ile birlikte İlan Sa’adon’u dindar Yahudi kılığına girerek tuzağa düşürdüklerini şöyle açıklamıştır:

“Kılık değiştirip hahamlar gibi, dindar Yahudiler gibi giyindik. Bir araç geldi, yolcuları bıraktı. Ben şofördüm. Arabaya bindi ve arka koltuğa oturdu. Benimle Ebu Suhaib arasında özel bir işaret vardı. Hidaye kavşağını geçtikten sonra, silahı olan Ebu Suhaib’e işaret ettim, o da ona iki kez suratından, bir kez de göğsünden ateş etti. İlk atışta nefes verişini duydum ve öldü. Daha sonra onu önceden hazırlanmış olan yere götürdük ve gömdük. Onu gömmeden önce elbiselerini ve eşyalarını çıkarmıştık. Cüzdanı, kimlik kartı ve askeri kimliği vardı, gece görüş lazer ışığına sahip özel bir silahı bile vardı. Bu bir M15 silahıydı. Operasyon 11 gün sonra fark edildi. Ebu Suheyb arkasını dönüp onu vurdu. Ben vurmak istedim, ama Ebu Suheyb benden hızlı davrandı. Buna değdi. İsraililer katil ve suçludur. Topraklarımızı aldılar, çocuklarımızı öldürdüler, Gazze’de katliamlar yaşandı” (Al Jazeera, 2010).

Röportajda İsraili askerlerin ölümü meşrulaştırılmak istenmiş ve İsrail halkı hedef gösterilmiştir.

İsrail istihbarat servislerinin daha önceki suikast girişimlerinden sağ kurtulmayı başaran el-Mabuh'a yeniden suikast emrini veren kişi, 2002-2011 yılları arasında Mossad direktörlüğü (bu görevdeki kişiye İsrail'de Ramsad diye hitap edilmektedir) yapan Meir Dagan'dır. Ukrayna'da Meir Hubermann ismiyle dünyaya gelen, 5 yaşındayken ailesiyle birlikte İsrail'e göç eden ve uzun yıllar boyunca İsrail Savunma Kuvvetleri'nde görev yapmış olan Ramsad Dagan, fazla diplomatik davranmakla suçlanan Efraim Halevi'nin (1998-2002 yılları arasında direktörlük yapmıştır) ardından bu göreve tayin edilmiştir. Eski bir asker olmasına karşın askeri yöntemlerden ziyade örtülü operasyonlara öncelik tanınmasından yana olan Ramsad Dagan, İsrail'in asla komşuları ile doğrudan savaşmaması gerektiğini, düşmanla yüz yüze çarpışmak yerine düşmanı yenmek için gizli metotlara ve istihbarat faaliyetlerine başvurulması gerektiğini savunmuştur. Mossad'daki astlarına da sürekli olarak bu yönde telkinlerde bulunmuştur. Görevde kaldığı müddet boyunca Mossad'ı baştan aşağı değiştirmiş, diplomatik yöntemlerden yana olan pasifist kişileri teşkilattan çıkarıp, yerlerine daha eylem yanlısı olanları getirmiştir. Çünkü kendisinden beklenen, Mossad'ı eski ihtişamlı günlerine döndürmesi olmuştur. Dagan, çalışanlarına "İsrail güvenlik teşkilatının görevi, bir sonraki savaşı mümkün olduğunca uzağa itmek için elinden gelenin en iyisini yapmak, bir yandan da düşmanı hedefli bir şekilde vurmak için gizli yöntemler kullanmaktır." (Bergman, 2016) demiştir.

Mahmud el-Mabuh suikasti "düşmanı hedefli bir şekilde vurmak" motivasyonu doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Suikast ile hem 1989 yılında tuzağa düşürülerek öldürülen iki İsraili askerın intikamı alınmıştır hem de el-Mabuh'un iltisaklı olduğu Hamas ile İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü'ne güçlü bir mesaj iletilmiştir.

Vakanın işlendiği mekân Dubai'deki el-Bustan Rotana Otelidir. Dubai, el-Mabuh'u öldürmek için en ideal mekân olarak görülmüştür. Hedefteki şahsın seyahat ettiği İran, Suriye ve Çin gibi ülkelerde Mossad'ın suikast timlerine problem yaratacak güçlü gizli servisler olduğu, Birleşik Arap Emirlikleri istihbaratının ise nispeten güçsüz olduğu düşünülmüştür. Sonradan bu düşünceler haklı çıkmıştır. Zira Dubai polisi ilk etapta ölümün bir cinayet vakası olduğunu tespit edememiş, Mossad'ın keşif ve suikast timlerinin ülkeyi sessizce terk etmelerine engel olamamıştır. Hiçbir tim üyesi tutuklanamamıştır. Dubai'de çok fazla yabancı turist, yatırımcı ve iş insanı bulunduğu için Mossad'ın kendisini gizlemesi daha kolay olmuştur. Her ne kadar Mossad, Şam'ın ortasında da suikastlar gerçekleştirmiş ise de (Bergman, 2018), bir Hamas liderini Dubai'de etkisiz hale getirmek görevli olarak daha az zahmetli sayılmıştır.

19 Ocak 2010'da el-Mabuh'un Suriye'den BAE'ye seyahat edeceği istihbaratını alan Mossad'ın takip ve suikast timleri, aynı gün sabah erken saatlerde, üzerlerine kendilerine ait fotoğrafların yerleştirildiği sahte Fransa, Birleşik Krallık, Avustralya, İrlanda ve Almanya pasaportları taşımak suretiyle, dikkat çekmemek için farklı ülkelerden uçağa binerek Dubai havalimanına varmışlardır. El-Mabuh'un kaldığını tespit ettikleri 230 no'lu odaya siber kabiliyetlerini kullanarak giren üç kişilik Mossad timi, içeri girdiği anda el-Mabuh'a özel bir enstrümanla ultrason dalgaları vererek, ciltte herhangi bir iz bırakmaksızın felç etkisi yaratan

bir ilaç enjekte etmiştir. Güçlü bir anestetik olan ilaç, nefes almak için kullanılan kasları çalışmayı durdurmuş ve hedef boğularak hayatını kaybetmiştir (Leonard, 2020). Dubai polisi, yapılan adli tıp testleri uyarınca, el-Mabhuh'un kanında uyuşturucu madde bulunduğunu ve kullanılan bu ilacın süksinilkolin olduğunu açıklamıştır (CBS News, 2010).

İlk tıbbi rapora göre ise, maktulün ölüm nedeni beyne giden yüksek kan basıncıdır. Mossad, ölümün doğal nedenlerden kaynaklı gibi gözükmesini sağlamıştır. Ancak bunun bir suikast olduğundan şüphelenen Şam'daki Hamas mensupları, Dubai polis şefi Halfan Tamim'i harekete geçirmişlerdir. Tamim, Birleşik Arap Emirlikleri'nin güvenli bir ülke olduğu izlenimini zedeleyen Mossad'a tepki göstermek amacıyla bir basın konferansı düzenleyerek, suikaste ilişkin kamera kayıtlarını basın mensuplarıyla paylaşmıştır. Dönemin İsrail başbakanı Benyamin Netanyahu ve Mossad başkanı Meir Dagan için uluslararası tutuklama emri talep etmiştir. Tamim'in girişimleri neticesinde İnterpol, sahte isimler altında dahi olsa, timin yirmi yedi üyesi için tutuklama emri çıkarmıştır (Bergman, 2018). Birleşik Krallık, İrlanda, Fransa, Avustralya ve Almanya ile İsrail arasında evrakta sahtecilik nedeniyle diplomatik kriz çıkmıştır. İsrail'in bu devletlerdeki büyükelçileri uyarılmış, adı açıklanmayan kimi İsraili diplomatlar uluslararası hukuk prensipleri uyarınca *persona non grata* ilan edilmişlerdir. Vatandaşlarının suikast planlarına sürüklenmesine izin vermeyeceklerini bildiren devletler, topraklarında konuşlu Mossad temsilcilerine derhal ülkeyi terk etmelerini emretmiş ve Mossad'ın birkaç yıl boyunca yeni temsilci atmasına izin vermemişlerdir.

IDC Herzliya'da konuşlu bir düşünce kuruluşu olan Uluslararası Terörizmle Mücadele Enstitüsü, suikastin failinin Mossad olduğunu öne sürmüştür (ICT, 2011). Mossad yetkililerinin verdiği beyanlara dayanan İsrail basını defaatle söz konusu suikastin Mossad tarafından gerçekleştirildiğini yazmıştır. Fakat dönemin Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, 2010 yılında Ordu Radyosu'na yaptığı açıklamada "İsrail kesinlikle cevap vermiyor, teyit etmiyor ve inkâr etmiyor" diye konuşmuştur. İsrail'in adı geçen olaya karıştığına ilişkin bir delil bulunmadığını açıklamıştır (Kershner, 2010). Suikasti ilk etapta üstlenmeyen İsraili yetkililer, üç yıl sonra itiraf etme yoluna gitmişlerdir. Dönemin Mossad başkanı Dagan, 2013 yılında "Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations" adlı kitap için kendisiyle mülakat yapan Ronen Bergman'a el-Mabhuh'u Mossad'ın öldürdüğünü itiraf etmiştir. "Ekibi bu pasaportlarla göndermekle yanılmışım. Bu benim kararımı. Olanların tüm sorumluluğunu taşıyorum." diye eklemiştir (Bergman, 2018). Gerçekten de İsrail'in bu pasaportları kullanmış olmasının hata olduğu değerlendirilebilir, çünkü o devletler Mossad'a alenen tepki göstermişlerdir. Fakat el-Mabhuh suikasti sonrasında Hamas'ın bir müddet eylem yapamadığı gerçeği değerlendirildiğinde, bu vakanın taktik başarı getirdiği analiz edilebilir. Bu makalenin savunduğu fikir, İsrail'in bu yöndeki hedefli suikastlarının caydırıcılık sağlamakta muvaffak olduğudur.

Bu suikastin başarılı olup olmadığı konusu, Boaz Ganor'un endeksleriyle daha iyi anlaşılacaktır. Buna göre hedefli bir suikast ulusal güvenliğin korunması için faydalı olabilirken, aynı zamanda bir "Bumerang Etkisi" ile de sonuçlanabilir. Teröristlerin daha fazla saldırmak için

motivasyonunu ters yönde artırabilir. Ganor, öldürme faaliyetinden kaynaklanan potansiyel faydaları yansıtan 6 endeks (Ganor, 2021: 361-362) öne sürmüştür: Saldırıları engelleme, örgütün aktivitesine zarar verme, moral etkisi, caydırıcılık, örgütün stratejik kararlarını değiştirme ve örgütü ortadan kaldırma.

- Saldırıları engelleme: Eğer hedefli suikast terör saldırılarını azalttıysa başarı, bumerang etkisi yarattıysa ve daha fazla terör saldırısına neden olmuşsa başarısızlık vardır. El-Mabhuh suikasti, Hamas içerisinde iç karışıklığa sebep olarak, örgütün bir müddet etkisiz kalmasına sebep olmuştur. Suikast sonrasında Hamas her ne kadar el-Mabhuh'un "şehit" olduğunu ilan ettiyse ve insanları misillemeye davet ettiyse de istatistiki olarak uzun bir süre boyunca ses getirici bir misilleme söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla saldırıları engelleme konusunda taktik başarı elde edilmiştir.
- Örgütün aktivitesine zarar verme: Öldürülen üst düzey bir örgüt yöneticisi örgütte çöküntüye neden olabilir ya da yerine daha etkili birisi geçebilir. El-Mabhuh suikasti sonrasında Hamas'ın aktivitesi topyekûn durdurulamamıştır; İran'la silah, mühimmat ve para trafiği yerine geçen başka araçlar vasıtasıyla devam etmiştir.
- Moral etkisi: Bir psikolojik savaş olarak düşünüldüğünde, öldürülen şahıs geniş kitlelere korku ve endişe vererek örgütün direncini kırmaya yardımcı olabilir. El-Mabhuh suikasti, üst düzey bir mensubunu koruyamamasından ötürü Hamas'a itibar kaybettirmiştir. Diğer üst düzey komutanların da hayatlarından endişe duymalarına ve ek önlemler almalarına neden olmuştur.
- Caydırıcılık: Örgütün yeni saldırılar düzenlemesini önlemeye yöneliktir. Hamas, el-Mabhuh suikasti sonrası bir süre sessiz kalmış ise de tansiyon düşmemiştir. Bunların arasında en ses getiren saldırı örnekleri şunlardır: 2012 yılında İsrail'e roket saldırıları gerçekleştirilmiş, 2014 yılında 3 İsraili kaçınılmış ve öldürülmüştür. 2018, 2021 ve 2022 yıllarında protesto gösterileri çatışmaya dönüşmüştür. Dolayısıyla hedefli suikastların kısa süreli bir şok etkisi yaratmasına karşın, caydırıcılığının göreceli olduğu görülmüştür.
- Örgütün stratejik kararlarını değiştirme: Örgüt sivil hedeflere yönelik terörizm yerine, askeri hedeflere yönelik gerilla savaşını tercih etmeye zorlanabilir. Hamas, el-Mabhuh suikasti sonrasında stratejik kararlarını değiştirmemiştir. Sivillere yönelik silahlı saldırılar, rehine krizleri ve çatışmalar devam etmiştir.
- Örgütü ortadan kaldırma: Örgütün lideri veya üst düzey bir mensubu öldürüldüğünde, ortaya kimi zaman böyle bir sonuç çıkabilir. El-Mabhuh'un öldürülmesi ise, Hamas'ı sona erdirmemiştir. Doğrusu, böyle bir sonucun ortaya çıkması çok zordur. Örneğin El Kaide lideri Usame bin Ladin'in öldürülmesi El Kaide'nin, DEAŞ lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin ve onun yerine gelen Ebu İbrahim el-Haşimi el-Kureyşi'nin öldürülmesi DEAŞ'ın ortadan kaldırılmasına yetmemiştir.

Uluslararası Terörizmle Mücadele Enstitüsü'nde ve İsrail'deki Herzliya Disiplinlerarası Merkezi'nde kıdemli araştırmacı olan İsraili siyaset bilimci Eli Karmon, "Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü" (Karmon, 2002) başlıklı makalesinde, terör örgütlerinin farklı ideolojilerde olmalarına karşın birbirleri ile koalisyon yapabildiklerini, bu nedenle istihbarat analistlerine büyük

görev düştüğünü, istihbaratın çok akıllıca politikalar güdülerek bir silah gibi kullanılması gerektiğini dile getirmiştir. Nitekim bu araştırmada ele alınan el-Mabhuh vakası da İsrail'in terör örgütü olarak tanımladığı iki aktör olan Hamas ve İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü'nün farklı ideolojilerde olmalarına karşın birbirleri ile koalisyon yapabildiklerine bir örnek teşkil etmektedir. Hamas bağımsız bir Filistin devleti kurmayı hedefleyen, Müslüman Kardeşler Örgütü'nün ideolojisine yakın ve Sünnilik oryantasyonuna sahip bir örgütken, İran İslam Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetleri olan Devrim Muhafızları ise Müslüman Kardeşler Örgütü'ne hasım bir görüşte olup, Şiilik oryantasyonuna sahiptir. İsrail'in meşruiyetini tanımaması ve ona karşı mücadele etmesi sebebiyle Hamas'ı finanse etmekte ve desteklemektedir. İsrail, istihbaratı bir silah gibi kullanarak terör örgütü olarak tanımladığı bu iki aktöre karşı terörizmle mücadele operasyonları icra etmektedir.

Terörizmle mücadele, terörist operasyonları kesintiye uğratmanın iki aşamasını içermektedir: (1) tehdidin belirlenmesi ve (2) tehdidin ortadan kaldırılması. Öncelikle bir ulus, istihbarat yoluyla düşman muharıpleri aramalıdır. İkincisi, bir ulus muharıplere karşı saldırgan bir eylemde bulunmalı ve teröristleri gölgelerin derinliklerine dağılmaya zorlamalıdır. Bu nedenle, hedef ülke, gelecekte saldırgan eylemler gerçekleştirmek için muharıpleri bir kez daha istihbarat yoluyla aramalıdır. Bu anlamda, terörizmle mücadele döngüseldir, istihbarat saldırılara ve saldırılar da daha fazla istihbarat talebine yol açmaktadır (Farrow, 2016: 5). El-Mabhuh suikasti incelendiğinde, bu suikastin hem daha fazla terör saldırısına hem de bunun bir neticesi olarak daha fazla istihbarat talebine yol açtığı görülmektedir.

Suikastin faili olan Mossad, hedefli suikast operasyonlarında Tevrat ve Yahudiliğe ait diğer dinî metinlere atıf yapmaktadır. Teşkilatın ambleminde, eski İsrail Kralı Süleyman'ın bir meseli bulunmaktadır: "Hikmetin olmadığı yerde halk düşer, ancak danışmanların çokluğunda güvenlik vardır" (Süleyman'ın Meselleri, Biblehub, 11: 14). İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü'nün İbranice'deki kısaltması olan Mossad'ın normları Yahudilik şeriatından beslenmektedir. Yahudilik inancında tek bir can alan kişinin tüm dünyayı öldürmüş sayıldığından bahsedilse de meşru müdafaa için öldürmek bir hak sayılmaktadır. Babil Talmudu "Rava der ki: Bir eve giren hırsızla ilgili bu halahanın sebebi nedir? Şöyle açıklıyor: Bir kişinin parasını kaybetmekle karşı karşıya kaldığında kendini tutmayacağına dair bir varsayım var ve bu nedenle bu hırsız kendi kendine şöyle demiş olmalı: Eğer içeri girersem ve evin sahibi beni görürse, bana karşı ayaklanır ve ondan çalmama izin vermez ve eğer o bana karşı ayaklanırsa ben onu öldürürüm. Ve Tora bir ilke belirtti: Eğer biri seni öldürmeye gelirse, ayağa kalk ve önce sen onu öldür." (Talmud, Sanhedrin: 72a) demektedir.

El-Mabhuh, Mossad'ın uzun yıllardır izleme listesinde olan ve nihayetinde ortadan kaldırılan hedeflerden birisidir. Bu suikasti benzersiz kılan husus, Mossad'ın sahte pasaportlarını kullandığı devletler ile ilişkileri bozma pahasına bunu icra etmiş olması ve yarattığı imajı için her şeyi göze almasıdır. Mossad, başarıları yanında, yaratılan imajıyla, İsrail'in uluslararası toplumdaki algısını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. İsrail'in devlet olarak varlığının sorgulandığı, yok edilmesinden söz edilen coğrafyada, farklı ülkelerde Mossad ajanlarının etkinliği, istihbarat

teknolojisinin üstünlüğü, İsrail devletinin de etkin, aktif ve uluslararası toplumu yönlendirebilecek bir devlet olarak algılanmasına yol açmaktadır (Yesevi, 2014: 249).

Tüm bu bilgilerin ışığında, bu araştırmaya göre El-Mabhuh'un öldürülmesi vakasının analitik tahkikatı üzerine aşağıdaki değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

- Operasyonun riske atılmaması için birden fazla tim kullanılmıştır. Çünkü önceki suikast teşebbüsleri (Lübnan'daki silahlı saldırı ve Dubai'deki zehirleme) başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Issa: 2010). Bu nedenle, bu seferki operasyonda tim üyeleri ancak hedefteki şahsın öldüğünden emin olduklarından sonra olay yerini terk etmiş, dikkatli davranmışlardır.
- Görev için tam teçhizatlı timler birbirleri ile şifreli telefon vasıtasıyla haberleşmişlerdir. Asla birbirleriyle doğrudan telefon görüşmesi yapmamışlar, bir Avusturya numarası üzerinden yönlendirmeli olarak İsrail'deki esas komuta merkezi ile iletişim kurmuşlardır (Bergman, 2018: 35. Kısım).
- El-Mabhuh'un Şam'dan Dubai'ye hareket edeceğini Mossad'a hangi muhbirin/muhbirlerin haber verdiği meselesi tartışmaya açılmıştır. Bir iddiaya göre suikast planı, 15 Ocak'ta, Meir Dagan'ın ofisinin yakınındaki büyük konferans salonunda alelacele düzenlenen bir toplantı sırasında, İsrail askeri istihbaratının el-Mabhuh tarafından kullanılan e-posta sunucusuna sızmasının ardından onaylanmıştır (Bergman, 2018). Ancak Hamas, El Fetih saflarında bir Mossad muhbiri olduğundan şüphe etmiştir. Batı Şeria'yı kontrol eden El Fetih'in, Gazze'yi kontrol eden Hamas'ı istikrarsızlaştırmak amacıyla İsraili suikast timine yardım ettiğini iddia etmiştir. Hamas'ta iç karışıklık başlamıştır. Dubai polisi, suikast için lojistik destek sağladığı gerekçesiyle iki Filistinli'nin Ürdün'den iadesini istemiştir. Hamas bu iki şahsın el Fetih üyesi olduğunu öne sürmüştür (al-Mughrabi, 2010).
- Birleşik Krallık, İrlanda, Fransa, Avustralya ve Almanya pasaportları orijinallerinden gizlice kopyalanmış, ardından üzerlerine tim üyelerinin fotoğrafları yerleştirilmiştir. Bazıları çifte vatandaşlığı olan İsraili sahiplerinden alınmıştır, bazıları sahte kimlikle elde edilmiştir, bazıları çalınmıştır ve diğerleri ise merhum şahıslara aittir (Bergman, 2018). Pasaportların gerçek sahipleri, bu suikast sonrasında zan altında bırakılmışlardır. Pasaportların sahibi olan devletler, kimlik dolandırıcılığına tepki göstererek, kimi İsraili diplomatları sınır dışı etmişlerdir. Dagan'ın hata yapıldığına ilişkin itirafı hatırlandığında, Mossad'ın gelecekteki operasyonlarda daha temkinli olmaya karar vermiş olabileceği değerlendirilebilir.
- Bu operasyon; siber uzmanların (otel odası kilidi ve şifreli iletişim cihazları), doktorların (el-Mabhuh'un ölümünün doğal gibi gözükmesi), teknisyenlerin (cinayet aleti), keşif ve suikast timlerinin ve koordinasyonu sağlayan komuta merkezinin bir istihbarat operasyonunda ne kadar hayati öneme sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.
- Mossad, bir örtülü operasyon olan el-Mabhuh suikasti sayesinde İsrail'in caydırıcılık stratejisini ortaya koymuştur.

SONUÇ

Bu araştırma, Talmud'da bahsi geçen "Eğer biri seni öldürmeye gelirse, ayağa kalk ve önce sen onu öldür." ilkesini esas alan Mossad'ın hedefli suikastlerinden biri olan el-Mabhuh suikastine odaklanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, İsrail'in hedefli suikast operasyonlarının esasen caydırıcılık stratejisinin vazgeçilmez bir parçası olduğunu göstermektedir. Yasal ve ahlaki gerekçeleri bakımından çok tartışılabilir da hedefli suikast, tarih boyunca çeşitli siyasi ve güvenlik hedeflerine ulaşmak için bir dizi ülke tarafından bir politika aracı olarak kullanılmıştır. İsrail haricinde Rusya Federasyonu, ABD, Birleşik Krallık, İsviçre ve Almanya gibi devletler de hedef göstererek suikast işlemişlerdir (Goppel, 2013; Melzer, 2008). İsrail'i ayırt edici kılan hususlar; bu operasyonları Yahudilik şeriatına atıfla yapması, kuruluş tarihinden bugüne sistematik hale getirmesi ve terörizmle mücadele eden diğer devletler için bir vaka örneği teşkil etmesidir.

Mahmud el-Mabhuh suikastinin etkileri, sonuçları bakımından İsrail'in terör örgütlerine karşı yürüttüğü mücadelede bir adım öne geçmesini sağlamıştır. Bu suikastla birlikte kamuoyu nezdinde itibarını yükselten Mossad, geçmişte öldürülen İsraili askerlerin ve İsrail halkının alenen aşağılanması intikamını aldığını göstermiştir. Öte yandan eski bir Mossad yetkilisi, el-Mabhuh suikastinin İsrail'in geçmişte yapılanlar sebebiyle gerçekleştirdiği son suikast olduğunu öne sürmüştür: "Münih'ten itibaren politika, insanları yalnızca geçmişte yaptıkları için değil, gelecekte yapabilecekleri için ortadan kaldırmaktır" (Katz, 2010). Terörizmin finansmanının önlenmesi bakımından da önem taşıyan bu suikast ile, Hamas ile İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü'ne de güçlü bir mesaj iletilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca, içerisinde bulunduğumuz dijital çağda istihbari faaliyette bulunmanın önündeki engeller de gözler önüne serilmiştir. Artık kameralardan saklanmak, kripto iletişim cihazlarını gizlemek, adli tıp raporlarına etki etmek, biyometrik verilerin yer aldığı pasaportların izlerinin sürülmesine engel olmak ve deşifre olmamak her geçen gün daha fazla zorlaşmaktadır. Buna karşın, gelişen teknolojiler örtülü operasyonlara çok yardımcı olan bir unsurdur. İsrail'in suikast kültürü kapsamında bir vaka olarak ele aldığımızda El-Mabhuh suikasti, bu sayede başarıya ulaşmıştır.

Sonuç olarak caydırıcılık ve misillemenin İsrail'in terör örgütleriyle mücadele etmek için tasarlanmış yıpratma savaşının ve dönem gerçekleştirilen terörle mücadele operasyonlarının kalbinde yer aldığı görülmüştür. El-Mabhuh suikasti sadece bir misilleme örneği olmakla kalmayıp, aynı zamanda potansiyel teröristleri İsrail'e saldırmaktan alıkoymak, caydırmak için de gerçekleştirilmiştir. Gerçekten de Hamas bir müddet uykuya çekilmiştir. Fakat örgüt ortadan kalkmamış, tehdit teşkil etmeyi sürdürmüştür.

Bu noktadan hareket ederek, yeni sempatizan ve militanların ortaya çıkmasına salt askeri ve istihbari tedbirlerle mâni olmanın çok zor olduğu, başka tedbirlerin de alınması gerektiği değerlendirilebilir. Çünkü istihbarat terörizmle mücadelede güçlü, fakat sınırlı bir silahtır. Asıl olan, özgürlük ve güvenlik dengesinin gözetilerek radikalleşmenin önlenmesidir. Bir devlet bunu başarabildiği oranda terör tehdidinden uzak, huzurlu bir yaşam vaat edebilecektir.

KAYNAKÇA

- Al Jazeera (2010). 'To Israel I am stained with blood' <http://www.aljazeera.com/focus/2010/02/2010271441269105.html> (Erişim Tarihi 16.04.2022).
- Ateş, H. (2014). Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- BBC, (2010). Interpol puts Dubai killing suspects on wanted list, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8522595.stm (Erişim Tarihi 26.10.2021).
- Bergman, R. (2016). How Meir Dagan Restored The Mossad To its Former Glory, <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,l-4780002,00.html> (Erişim Tarihi 14.04.2022).
- Bergman, R. (2018). Rise and Kill First The Secret History of Israel's Targeted Assassinations. Penguin Random House.
- Biblehub, <https://biblehub.com/proverbs/11-14.htm> (Erişim Tarihi 15.04.2022)
- Byman, D. (2011). A High Price: The Triumphs and Failures of Israeli Counterterrorism. Oxford: Oxford University Press.
- CBS News. (2010). Dubai: Hamas Operative Drugged, Suffocated. <https://www.cbsnews.com/news/dubai-hamas-operative-drugged-suffocated/> (Erişim Tarihi 29.06.2022)
- Daugherty, W. J. (2007). The Role of Covert Action, Loch K. Johnson (Ed.), The Handbook Of Intelligence Studies, Routledge USA and Canada.
- Factbook on Intelligence (1991). Office of Public Affairs, Central Intelligence Agency.
- Farrow, A. (2016). Drone Warfare as a Military Instrument of Counterterrorism, Air & Space Power Journal, vol 28.
- Ganor, B. (2021). Targeted Killings: Ethical & Operational Dilemmas. Terrorism and Political Violence, 33(2), 353–366.
- Goppel, A., (2013). Killing Terrorists: A Moral and Legal Analysis. Berlin: Walter De Gruyter.
- Gulf News (2010). <https://gulfnews.com/uae/crime/hamas-aide-leader-murdered-in-dubai-smuggled-weapons-1.591338> (Erişim Tarihi 25.04.2022).
- International Institute for Counter-Terrorism (2011). Incidents Database Periodical Report, <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT%20Database%20Report-%20October%202011.pdf> (Erişim Tarihi 15.04.2022)
- Israel Defense Forces (2020). <https://www.idf.il/en/minisites/iran/iran-profile/> (Erişim Tarihi 25.04.2022)

- Issa, W. (2010). <https://www.thenationalnews.com/uae/al-mabhough-survived-two-previous-hits-1.517156> (Erişim Tarihi 20.04.2022)
- Johnson, L. K. (2007). Introduction. Loch K. Johnson (Ed.) The Handbook of Intelligence Studies. Routledge USA and Canada.
- Karaağaç, Y. (2018). Gemiřten Geleceđe İstihbarat Gizli Servisler, Örtülü Operasyonlar ve Savaş Stratejileri. İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Karmon, E. (2002) The Role of Intelligence in Counter-Terrorism, Korean Journal of Defense Analysis, 14 (1).
- Katz, Y. (2010). Security and Defense: Espionage, With a Smile, <https://www.jpost.com/features/front-lines/security-and-defense-espionage-with-a-smile-168063> (Erişim Tarihi 14.04.2022).
- Kershner, I. (2010). <https://www.nytimes.com/2010/02/18/world/middleeast/18dubai.html> (Erişim Tarihi 19.04.2022)
- Kibbe, J. (2017). Covert Action. Oxford Research Encyclopedias. International Studies <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.135> (Erişim Tarihi 21.05.2022).
- Krepinevich, A. F. (2006). Dissuasion Strategy. OSD Net Assessment.
- Leonard, T. (2020). The killing machine: Poisoned toothpaste, exploding phones and lethal toxins... as Mossad agents are linked to the murder of Iran's top nuclear scientist, TOM LEONARD examines how Israel's secret service perfected the art of assassination <https://www.dailymail.co.uk/news/article-9024341/TOM-LEONARD-Israels-secret-service-perfected-art-assassination.html> (Erişim Tarihi 29.06.2022)
- Melzer, N. (2008). Targeted Killing in International Law. Oxford Monographs in International Law. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Mossad. <https://www.mossad.gov.il/eng/about/pages/default.aspx> (Erişim Tarihi 26.10.2021).
- Mughrabi, N. (2010). <https://www.reuters.com/article/uk-emirates-israel-palestinians-idUKTRE61H4JO20100218> (Erişim Tarihi 20.04.2022)
- Rosenbach, E. & Peritz, A. J. (2009). Confrontation Or Collaboration? Congress and the Intelligence Community. Cambridge, Mass: The Belfer Center Harvard University.
- Sefaria, Babylonian Talmud, William Davidson Edition, Sanhedrin, https://www.sefaria.org/Sanhedrin.72a.4?ven=William_Davidson_Edition_-_English&vhe=Wikisource_Talmud_Bavli&lang=bi&with=all&lang2=en (Erişim Tarihi 13.04.2022)

Spiegel (2011). An Eye for an Eye The Anatomy of Mossad's Dubai Operation, <https://www.spiegel.de/international/world/an-eye-for-an-eye-the-anatomy-of-mossad-s-dubai-operation-a-739908.html> (Erişim Tarihi 21.05.2022)

UN, The Question of Palestine, <https://www.un.org/unispal/history/> (Erişim Tarihi 24.06.2022).

Yenal, S. (2015). İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Arap-İsrail Sorununun Gelişim Süreci. Yenal, S. ve Terzi, M. (ed.) Uluslararası Güvenlik ve Terörizm. Ankara: Sinopsis Yayınları.

Yesevi, Ç. G. (2014). İsrail İstihbaratı ve Mossad. İçinde Ümit Özdağ (Ed.) İstihbarat Örgütleri. Ankara: Kripto Yayınları.

Yılmaz, S. (2018). Temel İstihbarat Toplama-Analiz ve Operasyonlar. Ankara: Kripto Kitaplar.

Yılmaz, S. (2021). Postmodern İstihbarat, Antalya: İlkim Ozan Yayınları.